

[https://doi.org/10.32405/2522-9931-2021-18\(47\)-116-132](https://doi.org/10.32405/2522-9931-2021-18(47)-116-132)
УДК 378.091.3:364-43]:159.923.2

Онопрієнко-Капустіна Наталія Василівна,
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри освітнього менеджменту,
практичної психології та інклюзивної освіти
університету імені Григорія Сковороди у Переяславі.
Переяслав, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0001-7338-893X>
ssds_o-kapustina.n@ukr.net

РОЛЬ САМОЕФЕКТИВНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ

Анотація. У статті проблематизується бачення ролі самоєфективності майбутнього фахівця у професійній діяльності соціальних служб. Наведено результати емпіричного дослідження фахівців щодо ролі їх самоєфективності у професійній діяльності соціальних служб. Виявлено недостатній рівень обізнаності значної частини досліджуваних стосовно сутності, складових, шляхів розвитку самоєфективності. Констатовано достатньо широкий спектр розуміння фахівцями різних аспектів самоєфективності та її ролі у професійній діяльності. Майбутні фахівці соціальних служб показали розуміння самоєфективності як переконаності у власних здібностях щодо організації і здійснення професійної діяльності, наявності віри на шляху до професійної самореалізації у сфері соціальних служб, суспільного визнання особистості, досягнення статусу, позиції у суспільстві, упевненості у собі, усвідомленості цінності власної діяльності та ін. Виявлено найбільш сприятливі для розвитку самоєфективності майбутніх фахівців шляхи: формування цінностей, мотивації, спрямованості й освіта впродовж життя, пізнавальний та професійний інтерес, підвищення кваліфікації і передача досвіду тощо. Встановлено, що майбутні фахівці усвідомлюють роль самоєфективності в їх майбутній професійній діяльності, що сприятиме ефективному вирішенню складних життєвих ситуацій клієнтів, наданню різних видів послуг, максимальної реалізації особистісного потенціалу у професійній діяльності, самоздійсненню і самореалізації. Високий рівень самоєфективності у професійній діяльності у сфері соціальних служб виявлено лише у п'ятій частині досліджуваних осіб, що дозволить фахівцям досягнути гармонії і балансу, психологічного благополуччя, гуманно ставитись до оточуючих.

Ключові слова: майбутні фахівці соціальних служб; самоефективність; шляхи розвитку самоефективності; професійна діяльність; особистість фахівця соціальних служб.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. В умовах реального часу формується більш обережне ніж раніше, але і більш вимогливе ставлення до особистості фахівця соціальних служб, професійна діяльність якого потребує надання системи соціальних послуг відповідно до статутних документів, нормативно-правових актів різним категоріям населення. Це потребує наявності відповідної підготовки їх фахівців, глибоке розуміння державних стандартів соціальних послуг, дотримання етичних і правових норм, принципів надання соціальних послуг [1, ст. 7]. Нині суспільство потребує освічених, всебічно розвинутих працівників, спроможних бути конкурентоздатними у сфері соціальної роботи, високо професійно вирішувати соціальні проблеми, надавати особистісно орієнтовану допомогу людям, використовуючи майстерність спілкування й співробітництва у взаємодії з різними когортами населення, прагнення досягнути цілісного власного розвитку та майстерності у професійній діяльності, професіоналізму, професійного «акме» [2, с. 266–267]. Багатофункціональність діяльності соціальних служб зумовлює потребу актуалізацію ролі самоефективності в діяльності майбутнього фахівця соціальних служб. Зокрема, самоефективність розглядають як:

- оцінку людиною власної здатності чинити будь-які дії у конкретних умовах, сферах життєдіяльності (наприклад, сприйняття особистістю власної здатності проявляти соціальні навички у взаємодії з представниками протилежної статі; керувати особистісними позитивними (негативними) емоціями і почуттями та ін. [3, с. 219–224];
- поведінку, яку особистість набуває шляхом наочності, що формує її як продукт власної теорії наочності за результатами спостереження за поведінкою оточуючих людей і наслідуванням значущих моделей [4, с. 569–570];
- «усвідомлену здатність людини протистояти складним ситуаціям та впливати на ефективність діяльності і функціонування особистості в цілому»; переконання людини в тому, що вона здатна виконати певне завдання або досягти певної мети [5], [6]; «судження людей про свої можливості організовувати та збуджувати напрями дій, необхідні для досягнення визначених типів вистав» [7] тощо;

- «досягнення певних результатів з мінімально можливими витратами або отримання максимально можливого обсягу продукції з даної кількості ресурсів» [8];

- впевненість людини у своїй здатності підтримувати власну мотивацію, мобілізувати когнітивні ресурси та здійснювати дії, які необхідні для контролю над певними подіями [9], розвитку «здібностей і можливостей особистості – любові, творчості, «Я-концепції, розвитку і реалізації її можливостей тощо [10, с. 137];

- «зміст людського буття полягає у тому, щоб вийти за межі кола наперед визначеності, виявити і реалізувати свій потенціал, досягнути максимально можливого в рівні розвитку власної психіки і себе як її суб'єкта. Саме тому, кожен вчинок не вичерпується своїм конкретним змістом, а своїм ефектом післядії включається у перманентний процес самозбагачення людини результатами власної вчинкової активності» [11, с. 169–173];

- власна активність людини, її здатність до самостійного вибору напряму самовизначення, саморозвитку, самореалізації тощо [12, с. 15–17];

- здатність особистості до самостійного вибору напряму самореалізації, формування позитивних аспектів психології особистості [13], здатність формувати і реалізувати свідомий вибір, цілісно, системно розкриваючи специфічну активність людини у всіх видах взаємодії зі світом [12], [14], [15] та ін., «діяти певним чином, докладаючи достатньо зусиль протягом необхідного часу під впливом сукупності внутрішніх факторів, що стимулюють їх діяльність» тощо;

- «внутрішнє переконання у наявності необхідних потенційних можливостей та рівня професійної компетентності для реалізації рольових очікувань всіх суб'єктів освітнього процесу в ситуаціях педагогічного й ділового спілкування» [16, с. 5–24].

- «внутрішня» психологічна детермінанта становлення особистості фахівця, реалізації її потенціалу [17];

- ціннісне ставлення, що реалізується через усвідомлення вагомості навчально-професійної діяльності на рівні особистих переконань, визнання її як цінності, створення умов для самореалізації особистості як у процесі професійної підготовки, так і майбутній професійній діяльності [18, с. 80–84].

Аналіз наукових публікацій і літератури доводить неоднозначність розуміння поняття «самоефективність». Узагальнюючи трактування науковців, на нашу думку, варто тлумачити його як переконаність, віру особистості у власні можливості реалізовувати діяльність, оцінку власної ефективності та очікування щодо неї на шляху до самореалізації у

майбутній професійній діяльності [19, с. 43]. Тому важливим є розуміння ролі самоефективності майбутнього фахівця у професійній діяльності соціальних служб, що сприятиме ефективному керуванню подіями професійного життя, пошуку шляхів реалізації цілей соціальної служби, наявності сил у фахівців для їх реалізації, впевненості у перспективності професійної діяльності у сфері соціальної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових праць соціально-психологічних досліджень у цій області є досить різноманітним. Визначено проблеми до розвитку самоефективності фахівців, її змісту, індикаторів та чинників (А. Bandura, D. Dustin, J. Maddux та ін.); переконань людей щодо здатності досягти певної мети (А. Bandura та ін.); творчої самоефективності (N. Jaiswal, R. Dhar, K. Jaussi, A. Randel та ін.); особливостей розвитку в умовах закладу освіти (М. Гайдар, Т. Bouffard, М. Bouchard, G. Goulet, I. Denoncourt, N. Couture, D. Schunk та ін.) тощо. Досліджуючи самоефективність, науковці прагнули визначити предиктори академічної саморегуляції, досягнень студентів (W. Lee, M. Lee, M. Bong, M. Benedetto, N. Mastenbroek, A. Jaarsma та ін.), її роль у прогнозуванні освітнього процесу, здатності до інновацій і ризику (М. Salanova, L. Lorente, I. Martinez та ін., виявити зв'язок самоефективності з колективною ефективністю (Weisberg та ін.), розглянути специфіку самоефективності через призму самоздійснення (М. Казанжи, О. Кокурн та ін.), мотивації (Ю. Пачковський, О. Кревська, J. Wang, C. Wei, K. Minamoto та ін.), компетентності (О. Бандурка, В. Соколов та ін.), творчий потенціал особистості задля досягнення вершин у професійній діяльності (професійного «акме» (А. Деркач, В. Зазыкин та ін.) тощо. Водночас, проблема дослідження ролі самоефективності в діяльності майбутнього фахівця соціальних служб, попри її актуальність, не виступала предметом спеціального розгляду.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета даної статті – розкрити роль самоефективності в діяльності майбутнього фахівця соціальних служб та емпірично дослідити рівень обізнаності досліджуваних стосовно сутності, складових, шляхів розвитку самоефективності, розуміння її ролі в діяльності фахівців соціальних служб.

Завдання статті:

3) розкрити роль самоефективності в діяльності майбутнього фахівця соціальних служб;

4) емпірично дослідити рівень обізнаності досліджуваних стосовно сутності, складових, шляхів розвитку самоефективності, розуміння її ролі в діяльності фахівців соціальних служб.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Як зазначають науковці, самоефективність впливає на результат діяльності, її успішність. Так, висока самоефективність зумовлює високу продуктивність і результативність роботи [20], [21], [22]. Проте в деяких випадках занадто сильно виражена самоефективність може виявитися дисфункціональною. Крім того, високий рівень самоефективності може спричинити зайву самовпевненість і зниження ефективності діяльності в цілому [23].

Важливу роль самоефективність відіграє в академічній успішності [5], [6], відбиваючи безпосередній зв'язок між самоефективністю та академічними успіхами. Взаємопов'язаними є також інтерес і самоефективність, проте асиметрично, тобто самоефективність впливає на виникнення інтересу, вибір професії, прагнення до кар'єрного зростання тощо.

Самоефективність базується на уявленнях студентів про свої можливості та здібності, «переконавання у власних здібностях організувати і здійснити дії, необхідні для того, щоб досягти певних результатів» [6, с. 3].

Зміст професійної підготовки потребує розуміння здобувачами змісту професійної діяльності, а це, в свою чергу, змушує їх набути високого рівня професіоналізму як інтегральної якості суб'єкта діяльності – продуктивного виконання професійних завдань, що потребують творчої самодіяльності і високого рівня професійної самоефективності і самоактуалізації [24, с. 24].

Самоефективність в становленні особистості майбутнього фахівця найчастіше тлумачать через співвідношення понять: ефективність – успішність – результативність [25, с. 10–12], оскільки «тільки людина зі стійкою самоефективністю здатна до осмислення своїх дій, поведінки, критичної їх оцінки та побудови ієрархізованої системи цілей та засобів їх досягнення і усвідомленого втілення їх в життя». Самоефективність, як зазначає А. Бандура, містить два компоненти: навички або компетентності, необхідні для досягнення успіху та позитивну їх самооцінку [5], [6].

Самоефективність свідчить про судження особистості щодо того, наскільки ефективно вона здатна діяти в тих чи інших умовах і ситуаціях. При цьому судження щодо самоефективності визначають вибір виду діяльності, інтереси й уподобання людини, зусилля, яких варто докласти

для розкриття власного потенціалу, прагнення до компетентності. Уявлення щодо прагнень особистості до формування компетентності уможлиблює розуміння сутності самоефективності особистості, її прагнення до пізнання, пошук інформації про довкілля тощо [26].

Самоефективність здобувачів вищої освіти, як зазначає М. Уолдем, співвідноситься з мотиваційними установками й успіхами в освітній діяльності: «...Студенти з високою самоефективністю (self-efficacy) використовують отриману інформацію для збільшення особистого рольового бачення та самореалізації, а студенти з низьким рівнем самоефективності цього не роблять» [27].

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

У дослідженні взяло участь 243 майбутніх фахівців з соціальної роботи з різних регіонів України (студенти ВНЗ), які були розподілені на групи за:

1) *гендерно-віковими характеристиками*: статтю: жінки (75,3%) та чоловіки (24,7%); віком: до 18 років (23,0%); від 19 до 20 років (41,6%); понад 20 років (35,4%);

2) *освітньо-професійними й демографічними характеристиками*: спеціалізацією: соціальні педагоги (51,9%); соціальна робота (48,1%) досліджуваних; досвідом у сфері соціальної роботи: наявний (83,1%); відсутній (16,9%); місцем проживання: село (39,1%) та місто (60,9%).

Під час дослідження використовувались такі методи: аналіз, узагальнення і систематизація соціально-психологічної, педагогічної та науково-методичної літератури у галузі освіти та соціальної роботи, авторська методика «Роль самоефективності в діяльності майбутнього фахівця соціальних служб» [19].

Досліджуваним пропонувалося дати відповіді на «відкриті» (3 питання) і «закриті» (15 питань), як, наприклад відкриті питання: «Що таке самоефективність?», «Чи можна розвинути самоефективність? Якщо так, то якими методами?», «Якою є роль самоефективності в діяльності соціального фахівця?». «Закриті питання» висвітлювали різні аспекти самоефективності фахівця соціальних служб та її значення в їх професійній діяльності. Досліджуваним пропонувалось оцінити ступінь власної згоди з пропонованими твердженнями. За результатами відповідей на питання даної методики на основі контент-аналізу їх змісту «відкритих» запитань і ступеня згоди досліджуваних із «закритими» питаннями визначалися рівні обізнаності майбутніх фахівців соціальних служб з питань самоефективності та її розвитку.

Так, *високий рівень* констатувався в разі надання респондентами правильної й повної відповіді, високого рівня обізнаності та розуміння

сутності самоефективності та шляхів її розвитку; *середній рівень* – в разі частково правильної або неповної відповіді, коли фахівці не повністю усвідомлювали сутність самоефективності та шляхів її розвитку, недостатньо повно розуміли її роль у майбутній професійній діяльності; *низький рівень* обізнаності – у разі неправильної відповіді або її відсутності. Прикладом першого варіанту є: «Самоефективність тут ні до чого. Успіху в діяльності фахівця соціальних служб сприятиме велика заробітна плата».

Було здійснено статистичну оцінку надійності та валідності методики «Роль самоефективності в діяльності майбутнього працівника соціальних служб за «закритими» питаннями. Так, здійснено розрахунок коефіцієнта вибіркової (Corrected Item-Total Correlation) питань методики, який свідчить про їх відповідність психометричним вимогам

Статистичну обробку даних і графічну презентацію результатів здійснювали за допомогою пакета статистичних програм SPSS (версія 23.0).

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

З метою визначення ролі самоефективності в діяльності майбутнього фахівця соціальних служб нами було розроблено авторську методику «Роль самоефективності в діяльності майбутнього фахівця соціальних служб», що дозволила виявити рівні обізнаності досліджуваних стосовно сутності, складових, шляхів розвитку самоефективності, розуміння її ролі в діяльності фахівця соціальних служб тощо.

За результатами відповідей виявлено недостатній рівень обізнаності значної частини досліджуваних стосовно сутності, складових, шляхів розвитку самоефективності, розуміння її ролі в діяльності фахівця соціальних служб тощо (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл досліджуваних майбутніх фахівців соціальних служб за рівнями обізнаності щодо сутності самоефективності та розуміння її ролі у професійній діяльності

Обізнаність щодо	Рівні обізнаності, кількість досліджуваних, у%		
	низький	середній	високий
Самоефективності та її складових	43,2	42,8	14,0
Сутності та шляхах розвитку самоефективності	40,7	37	22,3
Розуміння ролі самоефективності у майбутній професійній діяльності	52,3	32,9	14,8

Як видно з табл. 1, високий рівень обізнаності та розуміння сутності самоефективності, шляхів її розвитку та ролі в діяльності фахівців соціальних служб виявлено лише у 14,0%, 22,3% і 14,0% досліджуваних відповідно.

У певної частини майбутніх фахівців соціальних служб виявлений середній (42,8%, 37% і 32,9% відповідно) і у більшості досліджуваних виявлено низький (43,2%, 40,7% і 52,3% відповідно) рівні обізнаності.

Такі результати свідчать, що досліджувані не повністю усвідомлюють сутність самоефективності, її складові та шляхи її розвитку, недостатньо або взагалі не розуміють її роль у майбутній професійній діяльності в контексті соціальної роботи.

Детальний аналіз відповідей майбутніх фахівців дозволив констатувати доволі широкий спектр розуміння ними різних аспектів самоефективності та її ролі у професійній діяльності. Так, зокрема, виявлено різноманітні уявлення майбутніх фахівців соціальних служб щодо сутності самоефективності (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл досліджуваних за розумінням сутності самоефективності

Самоефективність – це...	Кількість досліджуваних, у%
Переконання у власних здібностях організувати і здійснювати діяльність	39,1
Віра і здатність до професійної самореалізації фахівця у сфері соціальних служб	39,1
Суспільне визнання особистості, певний показник статусу, позиції у суспільстві	32,1
Впевненість особистості в собі, усвідомленість цінності справи	28
Установка на результативність та успіх, наполегливість у досягненні окреслених цілей, самокритичність та самостійність	20,2
Складно дати відповідь	3,7

З табл. 2. випливає, що майбутні фахівці соціальних служб розуміють самоефективність як переконання у власних здібностях щодо організації і здійснення професійної діяльності (39,1%), віру й здатність до професійної самореалізації фахівця у сфері соціальних служб (39,1%), суспільне визнання особистості, певний показник статусу, позиції у суспільстві (32,1%), упевненість у собі, усвідомленість цінності справи (28%).

Значно менше досліджувані пов'язують самоефективність з установкою на результативність та успіх, наполегливістю в досягненні окреслених цілей,

самокритичність та самостійність (20,2%). Варто зауважити, що виявлено і досліджуваних, яким було проблематично усвідомити сутність поняття самоефективності утруднюються з відповіддю загалом (3,7%).

Отримані результати показали певну фрагментарність в уявленнях майбутніх фахівців щодо розуміння сутності самоефективності.

По-різному розуміють досліджувані й особливості та шляхи розвитку самоефективності (табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл досліджуваних майбутніх фахівців соціальних служб за розумінням особливостей та шляхів розвитку самоефективності

Розвиток самоефективності...	Кількість досліджуваних, у%
Формування цінностей, мотивації, спрямованості	38,7
Освіта впродовж життя, пізнавальний та професійний інтерес, підвищення кваліфікації і передача досвіду	29,6
Підвищення професійної компетентності, актуалізація професійного і творчого потенціалу, кар'єрне зростання	21,4
Вдосконалення особистісних і професійних якостей	20,6
Духовний, культурний та особистісний розвиток	18,1
Складно дати відповідь	7,8

Як видно з табл. 3, найбільш сприятливими у розвитку самоефективності майбутні фахівці вважають формування цінностей, мотивації, спрямованості (38,7%) й освіта впродовж життя, пізнавальний та професійний інтерес, підвищення кваліфікації і передача досвіду (29,6%).

П'ята частина досліджуваних шляхами розвитку самоефективності розуміє підвищення професійної компетентності, актуалізацію професійного і творчого потенціалу, кар'єрне зростання (21,6%), вдосконалення особистісних і професійних якостей (20,6%), сприяння духовному, культурному та особистісному розвитку (18,1%). При цьому для 7,8% досліджуваних осіб виявилось складно дати відповідь щодо розуміння особливостей та шляхів розвитку самоефективності.

Привертає увагу той факт, що переважна частина досліджуваних майбутніх фахівців соціальних служб не бачить конкретних шляхів розвитку самоефективності, декларує такі можливості лише на рівні загальних фраз.

Різноманітні відповіді отримано від майбутніх фахівців соціальних служб щодо ролі самоефективності в їх майбутній професійній діяльності (табл. 4).

Таблиця 4

**Розподіл досліджуваних за розумінням ролі самоефективності
в їх майбутній професійній діяльності**

Роль самоефективності в майбутній професійній діяльності	Кількість досліджуваних, у%
Вирішувати складні життєві ситуації клієнтів, надаючи різні види допомоги	28
Максимально реалізувати особистісний потенціал у професійної діяльності, самоздійснення і самореалізація	25,9
Досягнути гармонії і балансу, психологічного благополуччя; гуманне ставлення до оточуючих	21,4
Забезпечує якісну й ефективну реалізацію соціальної політики, надання соціальних послуг	16,5
Кар'єрне зростання, професіоналізм, активна життєва позиція	13,6
Складно дати відповідь	6,2

З даних, наведених у табл. 4 видно, що майбутні фахівці усвідомлюють, що досягнення самоефективності в їх майбутній професійній діяльності уможливить ефективне вирішення складних життєвих ситуацій клієнтів, надаючи різні види допомоги (28%), максимальну реалізацію особистісного потенціалу у професійної діяльності, самоздійснення і самореалізацію (25,9%). Лише п'ята частина досліджуваних осіб розуміє, що високий рівень самоефективності у професійній діяльності у сфері соціальних служб дозволить фахівцям досягнути гармонії і балансу, психологічного благополуччя, гуманно ставитись до оточуючих (21,4%).

Значно менше фахівців вважають, самоефективність забезпечить якісну й ефективну реалізацію соціальної політики, надання соціальних послуг (16,5%), кар'єрне зростання, професіоналізм, активну життєву позиція (13,6%). Крім того, для 6,2% досліджуваних осіб було складно дати відповідь (6,2%).

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Проведений аналіз ролі самоефективності майбутнього фахівця у професійній діяльності соціальних служб виявив недостатній рівень обізнаності значної частини досліджуваних стосовно сутності, складових, шляхів розвитку самоефективності, недостатньо або взагалі не розуміють її роль у майбутній професійній діяльності в контексті соціальної роботи.

Детальний аналіз відповідей майбутніх фахівців дозволив констатувати доволі широкий спектр розуміння ними різних аспектів самоефективності та її

ролі у професійній діяльності. Найбільшого визнання розуміння самоефективності як переконання у власних здібностях щодо організації і здійснення професійної діяльності, віра й здатність до професійної самореалізації фахівця у сфері соціальних служб, суспільне визнання особистості, певний показник статусу, позиції у суспільстві, упевненість у собі, усвідомленість цінності справи тощо. При цьому найбільш сприятливими у розвитку самоефективності майбутні фахівці вважають формування цінностей, мотивації, спрямованості й освіта впродовж життя, пізнавальний та професійний інтерес, підвищення кваліфікації і передача досвіду.

Щодо ролі самоефективності в їх майбутній професійній діяльності, то майбутні фахівці усвідомлюють, що досягнення самоефективності в їх майбутній професійній діяльності уможливить ефективно вирішення складних життєвих ситуацій клієнтів, надаючи різні види допомоги, максимальну реалізацію особистісного потенціалу у професійної діяльності, самоздійснення і самореалізацію. Лише п'ята частина досліджуваних осіб розуміє, що високий рівень самоефективності у професійній діяльності у сфері соціальних служб дозволить фахівцям досягнути гармонії і балансу, психологічного благополуччя, гуманно ставитись до оточуючих.

Перспективи подальших досліджень. До перспектив подальшого дослідження належить обґрунтування і впровадження у професійну діяльність соціальних служб психологічних умов формування продуктивної і цілеспрямованої діяльності особистості фахівця з соціальної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Верховна Рада України. (2019, Січ.17). Закон № 2671-VIII *«Про соціальні послуги»*. Введ. в дію 01.01.2020 р. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
- [2] В. Балахтар, «Комунікативна компетентність як складова професіоналізму фахівця соціальної роботи» на *Міжнар. наук.-практ. конф. Якісна освіта в Україні: тенденції, проблеми, перспективи*, Чернівці, 2017, с. 266–267.
- [3] K. V. Carey, M. P. Carey, «Changes in self-efficacy resulting from unaided attempts to quit smoking», *Psychology of Addictive Behaviors*, 7(4), 219–224, 1993. [Online]. Available: <https://doi.org/10.1037/0893-164X.7.4.219>
- [4] Р. Фрейджер, Дж. Фейдимен. *Личность. Теории, упражнения, эксперименты*; пер. с англ. Е. Будаговой, М. Васильевой, В. Кучерявкина et al. Санкт-Петербург, Россия: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006, 704 с.

- [5] A. Bandura, «Self-efficacy: Toward to unifying theory of behavioral change», *Psychological review*, 84(2), 191–205, 1977.
- [6] A. Bandura, *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman. 1997, 604 с.
- [7] A. Bandura, *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1986.
- [8] Д. О. Шапошник-Домінська, «Психологічні особливості розвитку самоефективності особистості», дис. канд. наук. Київ: Ін-т соціальної та політичної психології НАПН України, 2015, 193 с.
- [9] И. М. Кондаков, *Психология-2000: Иллюстрированный справочник*. Столичн. гуманитар. ин-т. Москва, Россия, 2000. [Электронный ресурс]. Доступно: <http://www.encyclopedia.ru/cat/online/detail/38841>
- [10] О. Б. Ярова, «Психологічні теорії ХХ століття та їх вплив на розвиток європейської початкової освіти», *Український педагогічний журнал*, № 1, с. 135–143, 2016. [Електронний ресурс].
Доступно: <http://uej.undip.org.ua/upload/iblock/fcd/fcd369d2bd1c010a43157f1651b468d1.pdf>
- [11] О. В. Киричук, В. А. Роменець, Ред. *Основи психології*. Київ, Україна: Либідь, 2002, 632 с.
- [12] А. В. Брушлинский, «Психология субъекта», *Психологический журнал*, № 24(2), с. 15–17, 2003.
- [13] Е. Р. Калитеевская, Д. А. Леонтьев, «Пути становления самодетерминации личности в подростковом возрасте», *Вопросы психологии*, Вып. 3, с. 49–55, 2006.
- [14] Л. И. Анцыферова, «Способность личности к преодолению деформаций своего развития», *Развитие личности и проблемы геронтопсихологии*; изд. 2-е, исправ. и допол. Москва, Россия: Изд-во «Ин-т психологии РАН», 2006, 512 с., С. 355–381. (Серия «Достижения в психологии»).
- [15] Т. Титаренко, «Практики особистісного життєтворення: множинність як шанс», *Психологія особистості*, № 1, с. 12–20, 2015. [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/По_2015_1_4
- [16] О. І. Бондарчук, «Соціальна самоефективність педагогічних працівників як чинник психологічної безпеки освітнього середовища», *зб. наук. ст. Київ. міжнар. ун-ту й Ін-ту соціальної та політ. психології НАПН України. Серія: «Психологічні науки: проблеми і здобутки*. Київ: КиМУ, № 2(12), с. 5–24, 2018.
- [17] В. В. Балахтар, «Психологія становлення особистості фахівця з соціальної роботи», дис. д-ра наук, спец.: 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2019, 595 с.

- [18] А. Кічук, «Ціннісне ставлення як психологічний феномен», *Психологія і суспільство*, № 3, с. 80–84, 2006.
- [19] Н. В. Онопрієнко-Капустіна, «Психологічні особливості розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб у процесі професійної підготовки», дис. канд. наук; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2021, 230 с.
- [20] S. Appelbaum, A. Hare, «Self-efficacy as a mediator of goal setting and performance», *Journal of Managerial Psychology*, № 11(3), p. 33–47, 1996.
- [21] A. D. Stajkovic, F. Luthans, «Self-efficacy and work-related performance: A meta-analysis», *Psychological Bulletin*, № 124(2), p. 240–261, 1998.
- [22] T. Bouffard, M. Bouchard, G. Goulet, I. Denoncourt, N. Couture, «Influence of achievement goals and self-efficacy on students' self-regulation and performance», *International journal of psychology*, № 40(6), p. 373–384, 2005.
- [23] J. B. Vancouver, C. M. Thompson, E. C. Tischner, D. J. Putka, «Two studies examining the negative effect of self-efficacy on performance», *Journal of Applied Psychology*, № 87(3), p. 506–516, 2002.
- [24] Э. Э. Сыманюк, *Психологические барьеры профессионального развития личности: практико-ориентированная монография*. Москва, Россия: Москов. психолого-социальный ин-т, 2005, 252 с.
- [25] І. Д. Бех, «Психологічна суть гуманізму у вихованні особистості», *Педагогіка і психологія: Вісник АПН України*, № 3, с. 10–12, 2000.
- [26] Г. Лефрансуа, *Теория научения. Формирование поведения человека*. Санкт-Петербург, Россия: Прайм-ЕВРОЗНАК; Москва, Россия: ОЛМА-Пресс, 2003, 278 с.
- [27] M. Waldam, «Freshmen's use of library electronic resources and self-efficacy», *Information research*, Vol. 8. № 2, 2003.

THE ROLE OF SELF-EFFICIENCY IN THE ACTIVITIES OF A FUTURE SOCIAL SERVICES SPECIALIST

Natalia Onoprienko-Kapustina,
candidate of psychological sciences,
Senior Lecturer, Department of Educational Management,
Practical Psychology and Inclusive Education,
Hryhoriy Skovoroda University in Pereyaslav,
Pereyaslav, Ukraine.

 <https://orcid.org/0000-0001-7338-893X>
ssds_o-kapustina.n@ukr.net

Abstract. The article problematises the vision of the role of self-efficacy of the future social services specialist in the professional activity. The results

of an empirical study of social services specialists on the role of their self-efficacy in the professional activities are presented. Insufficient level of awareness of a significant part of the respondents regarding the essence, components, ways of self-efficacy development was revealed. A rather wide range of specialists' understanding of various aspects of self-efficacy and its role in professional activity is stated. Future social services specialists have shown an understanding of self-efficacy as a belief in their own ability to organize and carry out professional activities, faith in professional self-realization in social services, public recognition of personality, status, position in society, self-confidence, awareness of the value of their own activities. etc. The most favorable ways for the development of self-efficacy of future professionals are identified: the formation of values, motivation, focus and education throughout life, cognitive and professional interest, training and transfer of experience and more. It is established that future professionals are aware of the role of self-efficacy in their future professional activities, which will contribute to the effective solution of difficult life situations of clients, providing various services, maximum realization of personal potential in professional activities, self-formation and self-realization. A high level of self-efficacy in professional activities in the field of social services was found only in one-fifth of the respondents, which will allow professionals to achieve harmony and balance, psychological well-being, humane treatment of others.

Keywords: future social services specialists; self-efficacy; ways to develop self-efficacy; professional activity; the identity of a social services specialist.

РОЛЬ САМОЭФФЕКТИВНОСТИ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА СОЦИАЛЬНЫХ СЛУЖБ

Оноприенко-Капустина Наталья Васильевна,
кандидат психологических наук,
старший преподаватель кафедры образовательного менеджмента,
практической психологии и инклюзивного образования,
Университета имени Григория Сковороды в Переяславе.
Переяслав, Украина.

 <https://orcid.org/0000-0001-7338-893X>
ssds_o-kapustina.n@ukr.net

Аннотація. В статті проблематизується видення ролі самоефективності майбутнього спеціаліста в професійній діяльності соціальних служб. Приведені результати емпіричного дослідження спеціалістів про ролі їх самоефективності в професійній діяльності соціальних служб. Виявлено недостатній рівень освідомленості значущої частини досліджуваних стосовно сутності, складових, шляхів розвитку самоефективності. Констатовано широкий спектр розуміння спеціалістами різних аспектів самоефективності та її ролі в професійній діяльності. Майбутні спеціалісти соціальних служб показали розуміння самоефективності як впевненості в власних здібностях організації та виконання професійної діяльності, наявність віри на шляху до професійної самореалізації в сфері соціальних служб, суспільного визнання особистості, досягнення статусу, позиції в суспільстві, впевненості в собі, усвідомленості цінності власної діяльності тощо. Виявлено найбільш сприятливі для розвитку самоефективності майбутніх спеціалістів шляхи: формування цінностей, мотивації, спрямованості та виховання протягом життя, пізнавальний та професійний інтерес, підвищення кваліфікації та передача досвіду. Встановлено, що майбутні спеціалісти несуть відповідальність за ролі самоефективності в їхній майбутній професійній діяльності, що сприятиме ефективному вирішенню складних життєвих ситуацій клієнтів, наданню різних видів послуг, повної реалізації особистого потенціалу в професійній діяльності, самоосуществленню та самореалізації. Високий рівень самоефективності в професійній діяльності в сфері соціальних служб виявлено лише у п'ятій частині досліджуваних осіб, що дозволить спеціалістам досягти гармонії та балансу, психологічного благополуччя, гуманно ставитися до оточуючих.

Ключевые слова: майбутні спеціалісти соціальних служб; самоефективність; шляхи розвитку самоефективності; професійна діяльність; особистість спеціаліста соціальних служб.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Verkhovna Rada Ukrainy. (2019, Sich. 17). Zakon № 2671-VIII «Pro sotsialni posluhy». Vved. v diiu 01.01.2020 r. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

- [2] V. Balakhtar, «Komunikatyvna kompetentnist yak skladova profesionalizmu fakhivtsia sotsialnoi roboty» na Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Yakisna osvita v Ukraini: tendentsii, problemy, perspektyvy, Chernivtsi, 2017, s. 266–267.
- [3] K. B. Carey, M. P. Carey, «Changes in self-efficacy resulting from unaided attempts to quit smoking», *Psychology of Addictive Behaviors*, 7(4), 219–224, 1993. [Online]. Available: <https://doi.org/10.1037/0893-164X.7.4.219>
- [4] R. Frejdzher, Dzh. Fejdimen. Lichnost'. Teorii, uprazhneniya, eksperimenty; per. s angl. E. Budagovoj, M. Vasil'evoj, V. Kucheryavkina. Sankt-Peterburg, Rossiya: Prajm-EVROZNAK, 2006, 704 s.
- [5] A. Bandura, «Self-efficacy: Toward to unifuing theory of behavioral change», *Psychological review*, 84(2), 191–205, 1977.
- [6] A. Bandura, *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman. 1997, 604 c.
- [7] A. Bandura, *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1986.
- [8] D. O. Shaposhnyk-Dominska, «Psykhologichni osoblyvosti rozvytku samoefektyvnosti osobystosti», dys. kand. nauk. Kyiv: In-t sotsialnoi ta politychnoi psykhologii NAPN Ukrainy, 2015, 193 s.
- [9] I. M. Kondakov, *Psihologiya-2000: Illyustrirovannyj spravochnik*. Stolichn. gumanitar. in-t. Moskva, Rossiya, 2000. [Elektronnyj resurs]. Dostupno: <http://www.encyclopedia.ru/cat/online/detail/38841>
- [10] O. B. Yarova, «Psykhologichni teorii KhKh stolittia ta yikh vplyv na rozvytok yevropeiskoi pochatkovoї osvity», *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, № 1, s. 135–143, 2016. [Elektronnyi resurs] Dostupno: <http://uej.undip.org.ua/upload/iblock/fcd/fcd369d2bd1c010a43157f1651b468d1.pdf>
- [11] O. V. Kyrychuk, V. A. Romenets, Red. *Osnovy psykhologii*. Kyiv, Ukraina: Lybid, 2002, 632 s.
- [12] A. V. Brushlinskij, «Psihologiya sub"ekta», *Psihologicheskij zhurnal*, № 24(2), s. 15–17, 2003.
- [13] E. R. Kaliteevskaya, D. A. Leont'ev, «Puti stanovleniya samodeterminacii lichnosti v podrostkovom vozraste», *Voprosy psihologii*, Vyp. 3, s. 49–55, 2006.
- [14] L. I. Ancyferova, «Sposobnost' lichnosti k preodoleniyu deformacij svoego razvitiya», *Razvitie lichnosti i problemy gerontopsihologii*; izd. 2-e, isprav. i dopol. Moskva, Rossiya: Izd-vo «In-t psihologii RAN», 2006, 512 s., S. 355–381. (Seriya «Dostizheniya v psihologii»).
- [15] T. Tytarenko, «Praktyky osobystisnoho zhyttietvorennia: mnozhynnist yak shans», *Psykhologhiia osobystosti*, № 1, s. 12–20, 2015. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Po_2015_1_4

- [16] O. I. Bondarchuk, «Sotsialna samoefektyvnist pedahohichnykh pratsivnykiv yak chynnyk psykholohichnoi bezpeky osvitnoho seredovyshcha», zb. nauk. st. Kyiv. mizhnar. un-tu y In-tu sotsialnoi ta polit. psykholohii NAPN Ukrainy. Seriia: «Psykholohichni nauky: problemy i zdobutky. Kyiv: KyMU, № 2(12), s. 5–24, 2018.
- [17] V. V. Balakhtar, «Psykholohiia stanovlennia osobystosti fakhivtsia z sotsialnoi roboty», dys. d-ra nauk, spets.: 19.00.05 – sotsialna psykholohiia; psykholohiia sotsialnoi roboty; In-t psykholohii im. H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. Kyiv, 2019, 595 s.
- [18] A. Kichuk, «Tsinnisne stavlennia yak psykholohichni fenomen», Psykholohiia i suspilstvo, № 3, s. 80–84, 2006.
- [19] N. V. Onopriienko-Kapustina, «Psykholohichni osoblyvosti rozvytku samoefektyvnosti maibutnikh fakhivtsiv sotsialnykh sluzhb u protsesi profesiinoy pidhotovky», dys. kand. nauk; In-t ped. osvity i osvity doroslykh imeni Ivana Ziaziuna NAPN Ukrainy. Kyiv, 2021, 230 s.
- [20] S. Appelbaum, A. Hare, «Self-efficacy as a mediator of goal setting and performance», Journal of Managerial Psychology, № 11(3), p. 33–47, 1996.
- [21] A. D. Stajkovic, F. Luthans, «Self-efficacy and work-related performance: A meta-analysis», Psychological Bulletin, № 124(2), p. 240–261, 1998.
- [22] T. Bouffard, M. Bouchard, G. Goulet, I. Denoncourt, N. Couture, «Influence of achievement goals and self-efficacy on students' self-regulation and performance», International journal of psychology, № 40(6), p. 373–384, 2005.
- [23] J. B. Vancouver, C. M. Thompson, E. C. Tischner, D. J. Putka, «Two studies examining the negative effect of self-efficacy on performance», Journal of Applied Psychology, № 87(3), p. 506–516, 2002.
- [24] E. E. Symanyuk, Psihologicheskie bar'ery professional'nogo razvitiya lichnosti: praktiko-orientirovannaya monografiya. Moskva, Rossiya: Moskov. psihologo-social'nyj in-t, 2005, 252 s.
- [25] I. D. Bekh, «Psykholohichna sut humanizmu u vykhovanni osobystosti», Pedahohika i psykholohiia: Visnyk APN Ukrainy, № 3, s. 10–12, 2000.
- [26] G. Lefransua, Teoriya naucheniya. Formirovanie povedeniya cheloveka. Sankt-Peterburg, Rossiya: Prajm-EVROZNAK; Moskva, Rossiya: OLMA-Press, 2003, 278 s.
- [27] M. Waldam, «Freshmen's we of library electronic resources and self-efficacy», Information research, Vol. 8. № 2, 2003.

*Стаття надійшла до редакції
12 січня 2021 року*